

Зданевич Л.В. Роль виховної та навчальної роботи в подоланні дезадаптаційних проявів у студентів-першокурсників // Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах : матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції (м. Житомир, 22-23 травня 2014 р.) / За ред. О. А. Дубасенюк, В. А. Ковальчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 197-203.

*Зданевич Л.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
(Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія)*

РОЛЬ ВИХОВНОЇ ТА НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ В ПОДОЛАННІ ДЕЗАДАПТАЦІЙНИХ ПРОЯВІВ У СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ

Реформа вищої педагогічної школи, що обумовлюється сучасним рівнем розвитку суспільства і умовами переходу до нових соціальних відносин, націлена на розв'язання головного завдання – вдосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутнього педагога. Це, в свою чергу, пов'язано з пошуком шляхів і методів модернізації, спрямованої на забезпечення вищої педагогічної освіти, на формування педагога нового типу – яскравої, нестандартної особистості, здатної успішно адаптуватися до різноманітних умов життєдіяльності.

Навчальний процес у вищих закладах освіти – це система організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на реалізацію змісту освіти на певному освітньо-кваліфікаційному рівні відповідно до державних стандартів освіти. Він охоплює всіх учасників навчально-виховного процесу (викладачів, кураторів, студентів), засоби, форми та методи навчання. Навчально-виховний процес базується на принципах науковості, гуманізму, демократизму, наступності, неперервності; незалежно від втручання будь-яких політичних партій, інших громадських та релігійних організацій. Він має два головні аспекти: навчання як системну цілеспрямовану діяльність кафедр (предметні або циклові комісії), що передбачає передачу студентам наукових знань і формування їх особистісних якостей, та учіння як навчальну діяльність студента.

Навчально-виховний процес організовується з урахуванням науково-педагогічного потенціалу, матеріальної і навчально-методичної бази вищого закладу освіти, сучасних інформаційних технологій. Він спрямований на формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної до постійного оновлення наукових знань, професійної мобільності та прискореної адаптації до динамічних процесів в освітній та соціально-культурній сферах, галузях техніки і технологій, в системах управління й організації праці в умовах ринкової економіки [4].

Під час проведення дослідницької роботи з питань адаптації студентів нового прийому нами були уточнені деякі особливості, котрі характерні для ВНЗ I-II рівнів акредитації. Насамперед – це особливості навчально-виховного процесу. Заклади освіти такого типу виконують загальноосвітню функцію, яка забезпечує відповідний сучасним суспільним вимогам рівень загальноосвітньої та культурної підготовки майбутніх педагогів, і професійну, що створює умови для підготовки кваліфікованих спеціалістів.

Поряд з цим педагогічні коледжі здійснюють і виховну функцію. Саме тут у майбутніх педагогів формується науковий світогляд, творче мислення, соціальна активність, особиста відповідальність за результати своєї праці, високі моральні якості, національна гідність та самосвідомість.

Навчально-виховний процес у педагогічних коледжах передбачає теоретичне і виробниче навчання, фізичне виховання, виховну роботу зі студентами. А. А. Ахапкін, М. І. Сичова та ін. поєднують теоретичне навчання, вивчення загальноосвітніх предметів з цілеспрямованою професійною підготовкою як головною особливістю навчально-виховного процесу в педагогічних коледжах [1; 2].

Відповідно до “Концепції педагогічної освіти” зміст освіти передбачає соціально-гуманітарну, психолого-педагогічну, фахову і практичну підготовку. Вищезгадані цикли змісту педагогічної освіти тісно пов’язані між собою. Однак, як зауважує В. С. Петрович, поєднання самостійних циклів предметів є не лише специфічною особливістю навчального процесу в педагогічних навчальних закладах, але й складною педагогічною проблемою, бо воно значно ускладнює структуру виховного процесу. Це вимагає диференційованого підходу до виховної роботи, конкретизації завдань, змісту і методів впливу на студентів з урахуванням

елементів виховуючого навчання, властивих для навчальних дисциплін певного циклу.

У педагогічному навчальному закладі здійснюється становлення особистості, відбувається засвоєння цінностей, норм, зразків поведінки, притаманних даному соціуму, ведеться підготовка до входження в суспільство. Тут студенти оволодівають навичками професійної і громадської діяльності, взаємодіють з студентським колективом та колективом викладачів, вперше стають членами профспілкової організації тощо. Все це вимагає від членів педагогічного колективу не лише певних знань з різних предметів, методики виховної роботи, але й урахування особливостей галузі, для якої педагогічний коледж здійснює підготовку кваліфікованих кадрів, традицій колективів базових освітніх установ, де студенти проходять педагогічну практику.

Характерні особливості має і режим навчально-виховного процесу.

Поєднання загальноосвітньої, професійної підготовки призводить до перевантаженості студентів та викладачів. Студенти помітно стомлюються, особливо це стосується першокурсників. Після навчальних занять розпочинають роботу гуртки, секції, клуби тощо. Студентам потрібно також підготуватися до занять на наступні дні. Але ж вони повинні мати і вільний час для того, щоб допомогти батькам, зустрітися з друзями, піти в кіно та ін.

Перевантажені також і викладачі. Крім проведення навчальних занять, у них ще й засідання кафедр, циклових комісій, зборів тощо. Залишається обмаль часу на самоосвіту, на творчу роботу. Саме тому дехто з них не приділяє достатньої уваги спілкуванню з студентами-першокурсниками, проведенню різних форм виховної роботи в групі.

Напруженість навчального процесу, складне входження першокурсників в нові умови життєдіяльності, перевантаженість студентів і викладачів може призвести до дезадаптації. Усе це викликає необхідність науково обґрунтованого підходу до вибору виховних заходів, приведення їх у систему, зумовлює необхідність координації роботи гуртків, секцій, клубів, об'єднань за інтересами, методичних комісій, різноманітних засідань.

Навчання у педагогічному коледжі за основними спеціальностями поєднується з освоєнням однієї з додаткових спеціалізацій. Формування навчальних груп за бажаннями

абітурієнтів здобути знання з обраної спеціальності та додаткової спеціалізації відбувається під час вступних екзаменів. Навчання студентів у сформованих на 1 курсі групах за додатковою спеціалізацією хоч і збільшує навчальне навантаження, проте сприяє більш активному спілкуванню майбутніх педагогів, активізує їх навчально-пізнавальну діяльність.

Професійний інтерес – це спрямованість особистості на успішне оволодіння обраною професією в результаті усвідомлення її суспільної і особистої значущості та емоційної привабливості. Він виявляється в бажанні глибше пізнати свою професію, в сумлінному ставленні до оволодіння професійними вміннями, навичками, в психологічній і практичній готовності працювати за обраною професією [1].

Сформованість професійного інтересу виступає інтегральним фактором, визначає навчальну активність та особистісний розвиток. На це спрямований не лише навчальний процес, а і позаурочна діяльність, якій в педагогічному коледжі приділяється особлива увага. Нами започатковано чимало різноманітних форм її організації: зустрічі з кращими педагогами міста, конкурси професійної майстерності, заняття на факультетах та інші заходи. Це сприяє розвитку у студентів інтересу до обраної професії, розширенню їх професійного світогляду.

Однією з особливостей навчально-виховного процесу педагогічного коледжу є специфічність студентського контингенту, який складається в основному з підлітків. Соціальні, вікові, психофізіологічні особливості першокурсників значною мірою визначають ті проблеми, що виникають у процесі адаптації.

Вступаючи до навчального закладу, значна кількість студентів відривається від сім'ї. Це викликає гострі переживання, хронічне почуття тривоги. Переважна більшість першокурсників виглядає виснаженими, стомленими, у них помітне підвищення частоти пульсу, дихання. Вони часто бувають настороженими, виявляють неспокій і навіть плачуть. Підвищується рівень тривожності. У перші дні перебування у навчальному закладі першокурсники мало спілкуються, спостерігають за поведінкою інших студентів та викладачів. Їх діяльність може бути хаотичною і непродуктивною. Студенти нового прийому придивляються, прислухаються, не виявляють ініціативи, відчувають себе дещо розгубленими. Навіть за сприятливої адаптації у студентів спостерігається знижений апетит;

через підвищену настороженість, вони довго не можуть заснути, а, заснувши, сплять тривожно і недовго, частіше хворіють. Першокурсники інколи не справляються навіть з елементарним самообслуговуванням. В них виникає загальне почуття дискомфорту, що призводить до дезадаптації. Показниками її виникнення може бути тривала некерована поведінка, гостра чутливість до розлуки з батьками, часткова відсутність проявів будь-яких почуттів, депресія, потяг до брехні та ін..

У педагогічному коледжі в навчальних групах різна кількість дівчат і хлопців, міських і сільських, тих, хто проживає в гуртожитку та вдома. Наявність у студентському колективі студентів-сиріт та студентів із неблагополучних сімей вимагає від педагогів розуміння, терпіння, тактовності, застосування відповідних форм роботи, що полегшить їх адаптацію. Саме тому важливо, щоб на базі навчального закладу була створена широка мережа гуртків, клубів, спортивних секцій тощо.

Важливе значення має також урахування вікових, фізіологічних і психологічних особливостей студентів. Відомо, що в закладах I-II рівня акредитації навчаються студенти, які прийшли після 9-го класу школи. Їм по 15-15,5 років, вони знаходяться на межі старшого підліткового та юнацького віку. І. С. Булах, І. І. Бойко, М. Кле, Л. І. Божович, В. В. Гроховський відзначають, що підлітковий період є складним, він наповнений труднощами, що виникають нескінченно [5; 3; 7; 2: 6].

Підлітковий вік, під який підпадають студенти педагогічного коледжу нового прийому, характеризується, з одного боку, пластичністю психіки та значними резервами зростання її можливостей, а з іншого – кризовим періодом, коли активно відбувається перебудова особистісної структури підлітка. Все це накладає певну специфіку на процес адаптації студентів нового прийому, зумовлює необхідність посилення індивідуальної роботи з підлітками.

На наш погляд, адаптація студентів до нових умов життєдіяльності пов'язана перш за все з різкою зміною соціального стану особистості, пристосуванням до нових умов праці.

Виходячи з найважливіших напрямів становлення особистості, основний зміст процесу адаптації студентів молодших курсів можна визначити, як: ставлення до професії; освоєння нових навчальних форм, оцінок, засобів і прийомів самостійної роботи; пристосування

до нового типу навчального колективу, його традицій; засвоєння нових видів навчальної діяльності; пристосування до інших умов побуту в студентських гуртожитках, нового культурного середовища, нових форм використання вільного часу.

Таким чином, процес адаптації не повинен бути простим пристосуванням особистості до нового середовища і вимог. Він передбачає активний, усвідомлений характер її входження в інше середовище життєдіяльності. Тому змістовний, творчий характер адаптації, оптимальне пристосування особистості до діяльності може мати місце тільки тоді, коли воно здійснюється за допомогою активних дій самої особистості. Це надто складний процес, який являє собою не тільки пристосування особистості до тимчасового специфічного середовища, а й набуття нею нового соціального статусу – статусу студента.

Література:

1. Ахапкин А. А. Воспитательная работа с учащимися профессионально-технических училищ в процессе производственного обучения и во внеурочное время. / А. Ахапкин // М.: Высш. шк., 1979. – 48 с.
2. Божович Л. И. Возрастные закономерности формирования личности ребенка: Автореф. дис...канд. пед. наук. / Л. И. Божович. – М., 1966. – 40 с.
3. Бойко І. І. Соціально-психологічна адаптація підлітка до нових умов навчання: Автореф. дис... канд. психол. наук: 13.00.07 / Ірина Іванівна Бойко. – НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К., 2002. – С. 22.
4. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти: Навч. посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти. / Я. Болюбаш // К. : ВВП “КОМПАС”, 1997. – 64 с.
5. Булах І. С. Соціально-психологічні аспекти процесу адаптації учнів: Навч.-метод. посіб. / І. Булах, Г. Хомич, А. Винагородський, І. Сабанадзе // К. : УДПУ ім. М. П. Драгоманова, Переяслав-Хмельницький ДТП ім. Г. С. Сковороди, 1997. – 180 с.
6. Гроховский В. В. Пути профилактики психопатии и психопатоподобных расстройств у школьников и учащихся подростков. / В. Гроховский // Харьков, 1980. – С. 43–62.
7. Кле М. Психология подростка: Психосексуальное развитие. / М. Кле // М. : Педагогика, 1991. – 176 с.